

אינדקס לחינוך מכיל

גישה מכילה להתפתחות בית ספרית

ברוכים הבאים לאינדקס הגישה המכילה בחינוך

האינדקס הוא משאב הנועד לתמוך בפיתוח גישה מכילה בבתי ספר. זהו מסמך מקיף שיכול לעודד את קוראיו למצוא את הצעדים הבאים בפיתוח סביבתם החינוכית. מרכיבי האינדקס עוצבו כך שיימתכו על ידי הידע והניסיון הממשי שיש לאנשי החינוך בעבודתם בשטח. הם מאתגרים ותומכים בפיתוח כל בית ספר באשר הוא ומתאימים "לכל מסגרת הרוצה לעבור תהליך של שינוי גם אם אינו נחשב ל"מכיל".

הגישה המכילה לעיתים משויכת לתלמידים בעלי לקויות או "בעלי צרכים מיוחדים". למרות זאת, באינדקס, הגישה המכילה נוגעת בחינוך של ילדים באשר הם. האינדקס מציע לבתי הספר תהליך תומך של ביקורת עצמית והתפתחות, אשר נשען על ההשקפות של הצוות, אנשי הממשל, התלמידים, ההורים/מטפלים ושאר חברי הקהילות המקיפות את בית הספר. הוא בוחן בצורה מדוקדקת כיצד ניתן להפחית מחסומי למידה והשתתפות עבור כל תלמיד.

האינדקס אינו משמש כיוזמה נוספת עבור בתי הספר, אלא מהווה דרך שבאמצעותה יכולים בתי ספר לשפר עצמם לפי הערכים המכילים. זוהי לא חלופה להעלאת רמת ההישגים בבתי הספר, אלא מדובר בדרך שבאמצעותה ניתן לעשות זאת בצורה הבונה ומטפחת מערכות יחסים שיתופיות ומשפרת את האקלים הלימודי בבית הספר. בהתייחסו לערכים ולמצבים של הוראה ולמידה יכול האינדקס לתמוך בתהליך השתפרות בית הספר. הוא מעודד השקפה הגורסת כי למידה מהווה תהליך שבו התלמידים הינם שותפים פעילים ושישנו מיזוג בין מה שמלמדים אותם לבין החוויה האישית שלהם. זהו מסמך פרקטי, הפורס את משמעותה של הגישה המכילה עבור בתי הספר. על כל היבטיהם - בחדרי המורים, בכיתות ובמגרש המשחקים.

האינדקס הופק על פני תקופה של שלוש שנים בעזרת צוות של מורים, הורים, אנשי ממשל, חוקרים ונציגי ארגון של אנשים בעלי מוגבלויות אשר הביא עמו ניסיון רב בפיתוח הגישה המכילה בבתי ספר. הגרסה הראשונה של האינדקס עברה הרצה ראשונית בששה בתי ספר יסודיים וחיטובות ביניים, ולאחר מכן גרסה שונה נבחנה במחקר פעולה בשבע עשרה בתי ספר המצויים בארבעה אזורים רשיויות חינוכיות מקומיות¹. בתי הספר מצאו כי החומרים באינדקס עזרו להם לזהות מקומות הדורשים שיפור אשר אחרת היו נעלמים מעיניהם ונשארים ללא התייחסות וללא ניסיון ממשי לשנותם. הגרסה הראשונה המודפסת הופקה במרץ 2000 והופצה בחינם לכל בתי הספר.

¹ LEA-Local Education Authorities

היסודיים, חטיבות הביניים ובתי הספר המיוחדים ורשויות החינוך המקומיות באנגליה על ידי המחלקה לחינוך ותעסוקה². גרסה זו דומה ברובה לקודמת, אך מפשטת את שפת האינדקס ומכילה תיקונים ושינויים שנבעו מהערות ותגובות מתוך השימוש שלו בשטח

האינדקס בשימוש
זהו דבר שאפשר לטבול פנימה והחוצה ממנו ואין
צורך להתיימר לומר: נכון, צריך להתחיל מכאן

אין דרך "נכונה" להשתמש באינדקס. בפרק 2 ישנו תיאור של רק דרך אחת מיני רבות להשתמש בו. ההנחה היא כי התהליך מתחיל ומקבל את אופיו מתוך בתי הספר עצמם. עם זאת, בתי ספר רבים מוצאים לנכון לקבל תמיכה ממישהו בעל ידע קודם, בנוגע לשימוש באינדקס לפני שהם מתחילים בעצמם. באזורים מסוימים, קבוצות של משפחות מבתי ספר שונים חברו יחד עם משפחות נוספות וצוות יעוץ של רשויות החינוך האזוריות. הם מצאו כי הסדר שכזה נותן להם תמריץ להמשך התהליך

פרק 2 כתוב כך שיוכל לשלב בין העבודה עם האינדקס לתהליך תכנון הפיתוח של בית ספר מתחילתו. ישנם בתי ספר אשר שמתחילים בקנה מידה קטן יותר, לדוגמא, בשימוש בחומרים של האינדקס על מנת להעלות את המודעות של המורים ואנשי הממשל בקשר לגישה המכילה. הדבר יכול להוביל בהמשך להעמקת התהליך. אחרים לקחו רק את החלקים של האינדקס הקשורים בשיפור תנאי הצוות ומערכות היחסים בניהם לפני שהסתכלו באופן כללי על הוראה ולמידה לפי הגישה המכילה. בעבר השתמשו באינדקס על מנת להבנות חלק ממחקר אינדיבידואלי או קבוצתי על ידי מורים בבית ספר. כל שימוש באינדקס המקדם מחשבה בנוגע לגישה המכילה הוא לגיטימי, ומוביל להשתתפות גדולה יותר של תלמידים בחיי הקהילה, התרבות ותוכניות הלימודים בבתי ספרם

התכנים שבאינדקס

ישנם ארבעה מרכיבים לאינדקס:

- על מנת לתמוך בחשיבה על פיתוח גישה מכילה בית ספרית **מפתח מושגים**

- *על מנת להבנות גישה להערכה ופיקוד ביטחון מסגרת על מימדיו וחלקיו השונים

: *על מנת לאפשר סקירה מפורטת של כל מקסימום של חומרים **מפתח שאלות**

מנת לעזור בזיהוי ויישום של סדר העדיפויות הנדרש לשינוי

- *על מנת לוודא כי תהליכי הסקירה, תכנון השינויים והביצוע יהיו עצמם מכילים **מכיל**

מפתח מושגים: פיתוח שפה מכילה

² Department for Education and Employment

מושגי המפתח של האינדקס הם "הכלה", "מחסומים ללמידה והשתתפות", "משאבים לתמיכה בלמידה והשתתפות", ו"תמיכה ברבגוניות". אלה מהווים שפה משותפת שבאמצעותה ניתן לשוחח על פיתוח גישה מכילה.

הכלה

לכל אחת ואחד יש את ההשקפה שלהם לגבי מושג מורכב כ"הכלה". המימדים, החלקים השונים, האינדיקטורים והשאלות שמובאות באינדקס מספקים בהדרגה נקודת ראות מפורטת יותר. אנשים רבים מצאו כי רעיון ההכלה הפך לבהיר יותר ככל שהתעמקו בחומרים.

חלק מן הרעיונות אשר יצרו את ההשקפה לגבי הכלה באינדקס מתומצתים בתיבה מס' 1. הכלה כרוכה בשינוי. זהו תהליך בלתי נגמר של הרחבת הלמידה וההשתתפות של כלל התלמידים. זהו אידיאל שבתי ספר יכולים לשאוף אליו אך בסופו של דבר אין באפשרותם להשיגו לחלוטין. אך הכלה מתרחשת ברגע שמתחיל תהליך ההשתתפות. בית ספר מכיל הוא בית ספר אשר מצוי בתנועה מתמדת.

תיבה מס' 1 הכלה בחינוך

הכלה בחינוך כרוכה ב

הערכת כלל התלמידים והצוות באופן שוויוני *

הגברת ההשתתפות והחלשת ההדרה של תלמידים מתוכניות הלימוד, התרבות והקהילות של בתי * הספר המקומיים

ארגון מחדש של המדיניות, המנהגים וערכי התרבות בבתי הספר כך שיוכלו להתאים למגוון רחב יותר * של תלמידים באזורם

הפחתת המחסומים ללמידה וההשתתפות לכלל התלמידים, לא רק לאלה עם ליקויים שונים המקוטלגים * "כ" בעלי צרכים חינוכיים מיוחדים

למידה מניסיונות ההתגברות על מחסומים של תלמידים מסוימים על מנת לבצע שינויים לטובת כלל * התלמידים

פיתוח השקפה לפיה ההבדלים בין תלמידים אינם מהווים בעיה שיש להתגבר עליה, אלא משאב שיכול * לתמוך בלמידה

הכרה בזכותם של תלמידים לקבל השכלה באזור מגורם *

שיפור בתי הספר עבור הצוות כמו גם לתלמידים *

הדגשת תפקידם של בתי הספר בבניית הקהילה, ובפיתוח הערכים כמו גם בהגדלת ההישגים *

טיפוח יחסים הדדיים חזקים בין בתי הספר לקהילות שבהן הם מצויים *

הכרה כי הכלה בחינוך זהו רק אספקט אחד של הכלה חברתית *

השתתפות משמעה למידה ושיתוף פעולה עם אחרים. הדבר דורש מחויבות ממשית להשתתפות בתהליך הלמידה

ונקיטת עמדה בכל הקשור לחוויית הלמידה עצמה. למעשה, משמעות הדבר היא שהמשתתף בתהליך מרגיש שמכירים בו, מעריכים אותו ומקבלים אותו כפי שהוא.

פיתוח גישת הכלה כרוך בהפחתת לחצים המעודדים הדרה. "הרחקה משמעתית" זוהי הרחקה זמנית או קבועה של תלמיד מבית הספר בשל הפרת חוקיו. זוהי תוצאה של מערכת לחצים שמעודדים הדרה. בדומה לגישת ההכלה, החשיבה על הדרה היא בצורה רחבה. המושג "הדרה" מתייחס לכל הלחצים הזמניים יותר או זמניים פחות אשר מפריעים להשתתפות מלאה של תלמידים. הדבר יכול לנבוע מקשיים במערכות יחסים, מאופי הלמידה, או מהרגשה כללית של חוסר הערכה. הכלה משמעה הפחתת מחסומי הלמידה של כל התלמידים למינימום האפשרי.

הכלה מתחילה מהכרה בשוני הקיים בין התלמידים. הפיתוח של גישות מכילות להוראה ולמידה מסתמך ונבנה בזכות הבדלים אלו. יתכן והדבר כרוך בשינויים משמעותיים של הנעשה בכיתות הלימוד, חדרי המורים, מגרשי המשחקים ומערכות היחסים עם ההורים/מטפלים. על מנת שנוכל להכיל כל ילד באשר הוא, עלינו ללמוד להתייחס אליו כאדם שלם. הדבר יכול להישכח אם ממקדים את ההכלה רק באספקט אחד של התלמיד כמו למשל קושי או צורך ללמוד אנגלית כשפה נוספת. הלחצים המדירים על ילד/ה עם ליקוי עלולים להיות מכוונים תחילה לרקע שלו/ה או עלולים לעלות כיוון שתוכנית הלימודים אינה משלבת את תחומי העניין שלו/ה. ילדים הלומדים אנגלית כשפה שנייה עלולים להרגיש קטועים מתרבותם, או שמא חוו לאחרונה טראומה. אך עלינו להימנע מלחשוב בסטריאוטיפים. לעיתים לילדים אלו יש יותר מן המשותף, אפילו מההיבט הזה, עם ילדים בבית ספרם אשר מדברים אנגלית ברמת שפת אם מאשר עם ילדים אשר לא

עבודת זיהוי והפחתת הקשיים של אחד מן התלמידים עלול לתרום לתלמידים אחרים, אשר אופן למידתם כלל לא היווה מוקד לאיזושהי דאגה ספציפית. זוהי דרך אחת אשר הבדלים בין תלמידים, בתחומי עניין, ידע, כישורים, רקע, שפת אם, הישגים או קשיים יכולים להוות משאב התומך בלמידה.

תלמידים ממשיכים להיות מודרים מהזרם המרכזי בחינוך כיוון שיש להם ליקויים מסוימים או נתפסים כ"בעלי קשיים לימודיים". על תהליך ההדרה אמורים להקשות "צרכים חינוכיים מיוחדים" של המחלקה לחינוך³, "הקוד לזכויות הנכים"⁴ ו"המדריך המעוגן בחוק של החינוך המכיל"⁵, אשר מזהה כי הזרם המרכזי בחינוך לעיתים "נחסם" עבור סיבות "פשוטות ולא הולמות". כין שהורים רוצים בכך, בתי הספר והרשויות המקומיות מחויבות על פי חוק לעשות מאמץ על מנת לאפשר לתלמידים בעלי ליקויים להגיע וללמוד בבית ספר מהזרם המרכזי. עם זאת, הדבר רחוק מההכרה בזכותו של ילד להשכלה מקומית בבית ספר "רגיל". ה"תיקון לחוק ליחסי גזע"⁶ מעודד פעולה דומה בנוגע^{7 8 9} להגברת "שוויון בין גזעים", בתמיכת ה"ועדה לשוויון בין גזעים"

³ Department for Education and Skills (2001) *Special Educational Needs and Disability Act*, London, DFES.

⁴ Disability Rights Commission (2002) *Disability Discrimination Act 1995 Part 4: Code of Practice for Schools*, London, DRC.

⁵ Statutory Guidance 2001 *Inclusive Schooling, Children with Special Educational Needs*, London, DFES p13.

⁶ The Home Office (2000) *Race Relations (Amendment) Act*, London, The Home Office.

⁷ Commission for Racial Equality (2002) *Preparing a Race Equality Policy for Schools*, London, CRE.

הכלה משמעה הפיכת בתי הספר לסביבות תומכות וממריצות עבור הצוות והתלמידים. משמעה בניית קהילות אשר מעודדות וחוגגות את הישגיהן. אך הכלה משמעה גם בנייה של קהילה במובן רחב יותר. בתי ספר יכולים לעבוד עם גופים נוספים וקהילות נוספות על מנת לשפר את ההזדמנויות החינוכיות והתנאים הסוציאליים בסביבתם.

באינדקס, "מחסומים ללמידה והשתתפות" מספקים אלטרנטיבה לקונספט של "צרכים לימודיים מיוחדים". לרעיון כי קשיים לימודיים יכולים להיפתר על ידי זיהוי כמה ילדים כ"בעלי צרכים מיוחדים" יש מגבלות בולטות. הדבר מעניק לילדים אלו תווית אשר עלולה להוביל להנמכת הציפיות מהם. הדבר גוזל תשומת לב מהקשיים שחווים ילדים אשר לא מקוטלגים ככאלה, וממקורות של קשיים במערכות החסום, ערכי התרבות, תכניות הלימוד, גישות ההוראה והלמידה, ארגון בתי הספר ומדיניותם. הדבר אף תורם לשבירת המאמצים שבתי הספר עושים על מנת להגיב למגוון רחב של תלמידים המאוגדים תחת כותרות שונות כדוגמת "צרכים לימודיים מיוחדים", "אנגלית כמקצוע". "נוסף", "מיעוט אתני", "מחוננים ומוכשרים".

הרעיון של מחסומים ללמידה והשתתפות יכול לבוא לידי שימוש על מנת לכוון את תשומת הלב למה צריך להיעשות על מנת לשפר את החינוך עבור כל ילד. תלמידים פוגשים קשיים כאשר הם חווים מחסומים ללמידה והשתתפות. מחסומים אלו עלולים להימצא בכל אחד מהאספקטים של בית הספר, כמו כן בתוך הקהילות ובמדיניות מקומיות ולאומיות. מחסומים עולים גם באינטראקציה בין תלמידים ובצורת החינוך שהם מקבלים. מחסומים ללמידה והשתתפות יכולים למנוע כניסה לבית ספר מסוים או להגביל את ההשתתפות במסגרתו.

אף על פי ששפת ה"צרכים הלימודיים המיוחדים" עלולה להוות מחסום לפיתוח גישה מכילה בבתי ספר, היא נותרת חלק מתרבות ומדיניות המסגרת הבית ספרית ומשפיעה עליה במגוון דרכים. היא באה לידי שימוש בעת כתיבת "הצהרות של צרכים לימודיים מיוחדים", בתהליך זיהוי של קשיי תלמידים ב"קוד המעשי לצרכים חינוכיים מיוחדים"¹⁰, בשימושם של תוכניות לימוד יחידניות והמידע שבתי הספר נדרשים לספק על מנת לנמק את ההוצאות על "צרכים לימודיים מיוחדים". למרות שהם לא נדרשים להשתמש בכותרת זו על פי חוק, רוב בתי הספר ממנים מישהו שיהיה "מתאם צרכים לימודיים מיוחדים" ובעצם מקבלים עידוד לכך מ"הקוד המעשי לצרכים לימודיים מיוחדים" כמו גם מה"סטנדרטים למתאמי הצרכים החינוכיים המיוחדים" של הסוכנות להכשרת מורים¹¹. המונחים האלטרנטיביים "מתאמי תמיכה לימודית", "מתאמי פיתוח למידה" או "מתאמי הכלה" עדיפים. מונחים אלה מעודדים תמיכה בהיקף

⁸ Commission of Racial Equality (2002) *Code of Practice on the Duty to Promote Race Equality*, London, CRE.

⁹ Commission of Racial Equality (2002) *The Duty to Promote Race Equality, A Guide for Schools*, London, CRE.

¹⁰ Department for Education and Skills (2001) *The Special Educational Needs Code of Practice*, London, DFES

¹¹ Teacher Training Agency (1998) *National Standards for Special Educational Needs Co-ordinators*, London, TTA.

רחב יותר המקשרת את עבודה הנעשית עם תלמידים החווים קשיים עם השינויים הדרושים עבור כלל התלמידים

המעבר לצורת חשיבה אחרת על קשיים לימודיים יוצרת מורכבות, כיוון שעבור מטרות מסוימות עלינו לעבוד עם השפה הקיימת. אך אלה אשר מאמצים את הרעיונות האלטרנטיביים מוצאים כי הם עוזרים לספק אפשרויות חדשות לזיהוי והתגברות על הקשיים בבתי הספר

צמצום המחסומים ללמידה והשתתפות כרוך בניוד המשאבים בתוך בית הספר והקהילה שמסביבו. ישנם תמיד יותר משאבים לתמיכה בלמידה והשתתפות מאשר אכן נמצאים בשימוש בכל מסגרת. כשמדובר על משאבים לא מדובר רק על כסף. כמו המחסומים הם יכולים להימצא בכל אספקט של בית הספר: בתלמידים, הורים/מטפלים, בקהילה, במורים, בשינויים תרבותיים, במדיניות הבית ספרית ובעבודה המעשית. המשאבים המצויים בתלמידים, ביכולתם לכוון את אופן למידתם בצורה אישית וביכולתם לתמוך אחד בשני, הם כנראה אלה שיכולים להיות תחת השימוש הגדול ביותר, כמו כן הפוטנציאל הטמון בצוות שמסוגל לתמוך בפיתוח האישי של איש- את- רעהו. ישנו שפע של ידע, בתוך בית ספר, אשר אינו תמיד נמצא בשימוש מרבי. האינדקס עוזר לבתי ספר לשאוב מידע זה על מנת לייעל את תהליך הפיתוח הבית ספרי

תיבה מס' 2 מספקת מערכת של שאלות אשר יכולים לבוא לידי שימוש על מנת לשקף ידע קיים בנוגע לערכי התרבות, המדיניות והפרקטיקה של בית ספר

תיבה מס' 2 התייחסות למחסומים ומשאבים בבתי ספר

מהם המחסומים ללמידה והשתתפות *

מי חווה מחסומים ללמידה והשתתפות *

אילו משאבים קיימים לתמיכה בלמידה והשתתפות *

כיצד ניתן לנייד משאבים נוספים ללמידה והשתתפות *

כאשר עולים קשיים מה"צרכים הלימודיים המיוחדים" של תלמידים נראה כי זה אך טבעי לחשוב כי תמיכה משמעה הקצאת אנשים נוספים שיעבדו עם אנשים מסוימים. האינדקס מאמץ רעיון רחב הרבה יותר בנוגע ל"תמיכה" - סיפוק תמיכה לאינדיבידואלים זהו רק .

חלק מהניסיון להגביר את השתתפות התלמידים. תמיכה ניתנת גם כאשר מורים מתכננים שיעורים מתוך התחשבות בכלל התלמידים, נקודות ההתחלה השונות שלהם, הניסיון הלימודי וסגנונות הלמידה השונים שלהם ובאפשרות של תמיכת התלמידים אחד בשני. כאשר פעילויות לימודיות מעוצבות כך שיתמכו בהשתתפותם של כלל התלמידים, הצורך בתמיכה אינדיבידואלית קטן. באופן שווה לכך, חווית התמיכה באינדיבידואל יכולה להוביל ללמידה פעילה ועצמאית וכמו כן לתרום לשיפורים בהוראה עבור קבוצה גדולה יותר של תלמידים. תמיכה היא חלק מכל סוג של הוראה ועל כל הצוות להיות מעורב בכך. יתכן כי רוב האחריות לתיאומים השונים הכרוכים במערך תמיכה יהיו נחלתם של מספר מצומצם של אנשים, אך בניסיון לברר כיצד משלבים מערך תמיכה, הכרחי בתחילה לקשר בין תמיכה עבור האינדיבידואל, הקבוצה ומערכי הפיתוח של תוכניות הלימוד.

השימוש בקונספט של "מחסומים ללמידה והשתתפות" עבור קשיים שהתלמידים פוגשים, במקום שימוש במונח "צרכים לימודיים מיוחדים", מהווה חלק ממודל חברתי של קשיים בלמידה ומוגבלות. הדבר עומד בניגוד למודל רפואי אשר טוען כי קשיים לימודיים נובעים מחסכים או ליקויים אשר מצויים בתלמידים עצמם. לפי המודל החברתי, מחסומים ללמידה והשתתפות יכולים להתקיים בסביבה הטבעית או להופיע דרך אינטראקציה בין תלמידים והאנשים, המדיניות, המוסדות, התרבויות, והנסיבות החברתיות והכלכליות אשר משפיעות על חייהם.

מוגבלויות מהוות מחסומים להשתתפות עבור תלמידים עם ליקויים שונים או מחלות כרוניות. מוגבלויות עלולות להיווצר בסביבה או על ידי אינטראקציה של גישות מפלות, פעולות, תרבויות, מדיניות ופעולות מוסדיות יחד עם לקויות, כאב, או מחלה כרונית. ניתן להגדיר ליקוי כ "מגבלה של תפקוד פיזי, אינטלקטואלי או חושי" ארוכת טווח¹², למרות שהרעיון של מוגבלות אינטלקטואלית בעייתי ועלול להציע בסיס פיזי בלתי מוצדק לקשיים. בעוד כי יש מעט אשר בתי ספר יכולים לעשות על מנת להתגבר על ליקויים, הם יכולים להפחית באופן יחסי את המוגבלויות הנוצרות על ידי גישות מפלות, פעולות ומחסומים מוסדיים.

דיווח מקפרסון¹³ בעקבות חקירת הדרך שבה טיפלה המשטרה ברצח סטפן לוורנס התמקדה בגזענות אשר קיימת בכוחות המשטרה ובארגונים אחרים, כולל בתי ספר ומשרדים חינוכיים¹⁴. אפליה מוסדית טמונה באופן עמוק בתרבות ומשפיעה על הדרך שבה אנשים נתפסים ועל התגובות המופנות כלפיהם כולל הדרך שבה ממנים את הצוותים במוסדות השונים. אפליה מוסדית רחבה הרבה יותר מגזענות. היא כוללת את הדרכים שבהם ארגונים

¹² "Limitation of physical, intellectual or sensory function"- Adapted from Disabled People's International. 1981.

¹³ The Macpherson Report- Macpherson, W. (1999) The Stephen Lawrence Inquiry (Macpherson Report). Command Paper 4261 vol. 1, London, Stationary Office.

¹⁴ סטפן לוורנס היה צעיר לונדוני בן 18 אשר נדקר למוות בזמן המתנתו לאוטובוס בליל ה-22 לאפריל 1993. לאחר חקירה ראשונית, היו אמנם חמישה חשודים ברצח אך מעולם לא הרשיעו אף אחד מהם. ההנחה הייתה כי הרצח בוצע ממניעים גזעניים (לוורנס היה ממוצא בריטי-אפריקאי). בשנת 1999, חקירה שביצע סר וויליאם מקפרסון את התנהלות המשטרה במקרה הרצח של לוורנס העלתה כי המשטרה עצמה התנהלה באופן אפלייתי. הצהרה זו הוכרזה כ"אחד הרגעים החשובים בהיסטוריה המודרנית של הצדק". הקרימינאלי בבריטניה.

עלולים לפגוע באנשים בגלל מגדר, מוגבלות, מעמד, מוצא ונטייה מינית. היא מהווה מחסום להשתתפות ובחינוך עלולה לסכל את תהליכי הלמידה. כיוון שאנשים בדרך כלל מעורים יותר בדיון על גזענות או סקסיזם מאשר על אפליה בעקבות מוגבלות, הם עלולים להיות פחות מודעים למעורבות של אנשים ומוסדות ביצירת אותן מוגבלויות. גזענות, סקסיזם, אפליה על רקע מעמדי, הומופוביה ואפליה בעקבות מוגבלות חולקים שורש משותף בחוסר הסובלנות כלפי הבדלים והשימוש לרעה בכוח על מנת ליצור ולהנציח אי-שוויון. ייתכן כי הפיכת בתי ספר למכילים יותר כוללת התמודדות מכאיבה של אנשים הנדרשים לערער על הפעולות והגישות המפלות שלהם.

מסגרת הסקירה: מימדים וחלקים

הכלה והדרה נחקרים לאורך שלושה מימדים קשורים של פיתוח בית הספר: יצירת תרבות מכילה, הפקת מדיניות מכילה ופיתוח מערך עבודה בעל אופי מכיל (ראו תיבה 3). מימדים אלו נבחרו על מנת לכוון את החשיבה בנוגע לשינויים בית ספריים. הניסיון עם האינדקס מעיד כי הם נתפסים, בצורה מאוד רחבה, כדרכים חשובות להבניית הפיתוח הבית ספרי.

תיבה 3 שלושת המימדים של האינדקס	
פיתוח מערך עבודה בעל אופי מכיל	הפקת מדיניות מכילה
יצירת תרבות מכילה	

שלושת המימדים הכרחיים כולם לפיתוח גישה מכילה בתוך בית ספר. יש לשים לב אליהם בכל תכנון לשינוי בבית הספר. עם זאת, המימד של "יצירת תרבות מכילה" ממוקמת, באופן מכוון, לאורך בסיסו של המשולש. לעיתים, תשומת לב מועטה מידי מוקדשת לפוטנציאל של המערך התרבותי בבתי הספר בתמיכה או בערעור פיתוחים בהוראה ולמידה. אך זהו לב ליבה של תהליך השיפור הבית ספרי. הפיתוח של ערכים מכילים משותפים ומערכות יחסים משתפות פעולה יכולים להוביל לשינוי אף במימדים האחרים. רק דרך תרבות מכילה בבתי הספר יוכלו

שינויים במדיניות ובעבודה המעשית להיתמך על ידי צוות חדש ותלמידים.

כל מימד מחולק לשני חלקים כדי להוסיף תשומת לב יתרה למה נדרש על מנת להגדיל למידה והשתתפות בתוך בית ספר. המימדים והחלקים מובאים בתיבה 4. יחד, הם מספקים מסגרת סקירה עבור הבניית תוכנית פיתוח לבית ספר. בתי ספר יכולים לשאוף להבטיח כי הם מתקדמים בכל התחומים הללו.

חומרי הסקירה: אינדיקאטורים ושאלות

כל חלק של האינדקס מכיל בין חמש לאחת עשר אינדיקאטורים (ראו עמודים.....). אלה מהווים סוג של הצהרת כוונות בנוגע לאילו מהנתונים הקיימים בארגון ניתן להשוות על מנת להציב סדר עדיפויות לפיתוח. כל אחד מהם מייצג אספקט חשוב של בית הספר, ובכל זאת לעיתים חשיבותם של נושאים, כגון מוצא אתני, ג'נדר או ליקוי מסוים,

האינדקס בשימוש	
או	זה כמו הבובות הרוסיות ("בבושקות")
לבתי	- ככל שעוברים דרך המימדים,
בה לגבי	החלקים, האינדיקאטורים והשאלות,
ת	מגיעים עמוק יותר ויותר לתוך מה
לפיתוח	שמתרחש בכל אחד מן האספקטים של
	בית הספר וכיצד ניתן לשפרם

משתקפת בכך שפרוסים הם לכל אורך האינדיקאטורים

משמעותו של כל אספקט מתבהרת על ידי סדרה של שאלות (עמודים.....). השאלות שבאות בעקבות כל אינדיקאטור ספר להגדירו ולבחון אותו לעומק. הם ממריצים כל אינדיקאטור וחושפים ידע קיים לגבי החקירה לגבי המצב הקיים בבית

פעילויות ומשרתים כאמת מידה להערכת ההתקדמות. לעיתים קרובות, רק כאשר אנשים מתחילים לעסוק בפרטי השאלות לעומק הם מגלים משמעויות פרקטיות לשימוש באינדקס. בסוף כל סדרת שאלות ישנה הזמנה להוסיף שאלות. מצופה כי צוותי בתי הספר השונים יצרו גרסה משלהם לאינדקס על ידי התאמה ושינוי שאלות קימות והוספת שאלות משל עצמם

חלק מן האינדיקאטורים והשאלות מתייחסים לנושאים אשר בתי הספר חולקים את האחריות לגביהם עם הרשויות המקומיות, כגון גישה למבני בית הספר, הצהרות של "צרכים לימודיים מיוחדים" ומדיניות לגבי שכר הלימוד. אנו מקווים כי בתי הספר והרשויות המקומיות יעבדו יחד באופן קונסטרוקטיבי כדי לייצר תוכניות בנייה, הליכי פיתוח הצהרות, ומדיניות שכר לימוד, אשר מעודדים את ההשתתפות של רוב אוכלוסיית התלמידים המתגוררים בסביבת בית הספר

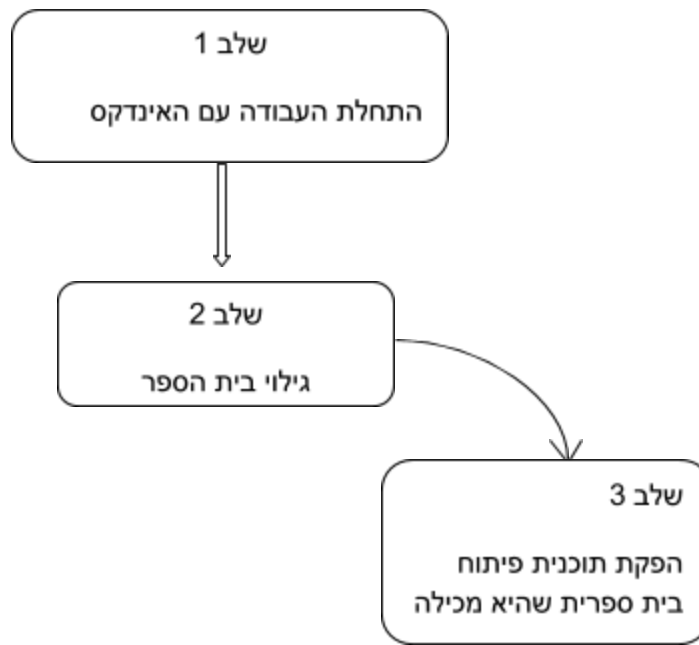
בחלק מבתי הספר, יתכן כי הצוות ואנשי הרשויות יסיקו כי אין ברצונם להשתמש בחלק מן האינדיקאטורים ברגע נתון, או כי חלק מן האינדיקאטורים אינם מכוונים לכיוון אשר ברצונם ללכת בו. מצופה מבתי הספר להגיב באופנים שונים ולהתאים את החומרים לצרכים שלהם. עם זאת, יש להתנגד להתאמות ולשינויים של אינדיקאטורים ושאלות

אשר רוצים לשנותם רק מפני שהם מהווים אי נוחות ויש אתגר בביצועם

בבתי ספר אחרים, יתכן כי אינדיקטורים ושאלות לא יתאימו לאופי בית הספר. בתי ספר חד מיניים ובתי ספר ממלכתיים דתיים לדוגמא, לא מכוונים ואינם מעוניינים לקלוט את כל התלמידים המצויים בסביבתם. אף על פי כן לעיתים הצוות בבתי ספר כאלה כן מעוניין לתכנן תהליך פיתוח מכיל בבית ספרם, ולשם כך להתאים את האינדיקטורים והשאלות למטרותיהם. יש להם את אותו הצורך ככל בתי הספר לשינויים מכילים, לדוגמא בכל הנושא של תוכנית הלימודים, וחקיקה בתחומים כגון בעלי לקויות או מוצא. כאשר האינדקס יצא לראשונה לאור, לא היתה ציפייה כי הוא ימריץ את ההתפתחות של בתי ספר מיוחדים. למרות זאת, מספר בתי ספר השתמשו בו כדי לחשוף אילו מגבלות עומדות בפני השתתפותם של התלמידים והצוות

תהליך עיבוד האינדקס

תהליך עיבוד האינדקס עצמו יכול לתרום לפיתוח גישה מכילה. הוא מערב תהליך בקורת עצמית מפורטת ושיתופית אשר משפיע על החוויה של כל מי שקשור לבית הספר. לא מדובר בניסיון לאמוד את יכולות בית הספר, אלא במציאת דרכים שבהן ניתן לתמוך בבית הספר ובפיתוח המקצועי שלו. גרסה של תהליך העיבוד מתואר בפירוט בחלק 2. ניתן לייצג אותו באותו תכנון מחזורי שבו מוצג תהליך פיתוח בית ספרי, עם תוספת של שלב בשנה הראשונה, "התחלת העבודה עם האינדקס", שבו קבוצה מתואמת עוברת היכרות עם החומרים השונים וכיצד יכולים (הם לבוא לידי שימוש) (ראו תיבה 5)

עם זאת, אין לתפוס את תהליך הפיתוח הבית ספרי כתהליך מכני. הוא מתהווה מתוך יצירת קשרים בין ערכים, רגשות ופעולות כמו כן מתהליך שיקוף זהיר, ניתוח ותכנון. הוא עוסק בנבכי הלב ולא רק בתהליכי החשיבה

האינדקס בשימוש

האינדקס היה בשימוש במספר גדול של בתי ספר באנגליה ובמדינות רבות אחרות. בתי ספר מפיקים את המרב ממנו כאשר מכירים את החומרים לעומק, ומאמצים אותם כך שיתאימו לנסיבותיהם. השתמשו באינדקס גם על מנת ליצור מסמכי מדיניות מקומיות ולאומיות. סקירת המסגרת של האינדקס מהדהדת ב"מערך ההדרכה הממשלתית לחינוך מכיל"¹⁵ בכך שזו מציעה כי חינוך מכיל הוא "תהליך שבו בתי ספר, רשויות מקומיות ואחרים, מפתחים את ערכי התרבות, המדיניות והעבודה המעשית". הוא מתאר את האינדקס כאמצעי שבאמצעותו "יכולים...בתי ספר...לזהות ולהסיר את המחסומים ללמידה וההשתתפות"¹⁶.

¹⁵ The Government Guidance on Inclusive Schooling

¹⁶ Department for Education and Skills (2001) *Inclusive Schooling* p3.